

Norske Kveners Forbund/Ruijan kveeniliitto

Dato; 14.6.2004

Kultur- og kirke departementet
Postboks 8030
0030 OSLO
postmottak@kkd.dep.no

Kvensk — språk eller dialekt?

Rapport avgitt av Kultur- og kirke departementet og Kommunal- og regionaldepartementet
oktober 2003

Høringsuttalelse fra Norske Kveners Forbund / Ruijan kveeniliitto.

Vi viser til høringsbrev fra departementet fra 18. november 2003.

Innledningsvis vil vi si at vi anser at Hyltenstam i sin rapport gir gode begrunnelser for å betrakte kvensk som et eget språk, og at kvensk følgelig bør bli gitt offisiell språkstatus. Vi slutter oss helhjertet til kapittel 7 ” Sammanvægd slutsats ” i rapporten.

Som en konsekvens at kvensk nå må betraktes som et eget språk, vil vi i det følgende konsentrere høringsuttalelsen vår omkring Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk, som vi anser som sentral i denne sammenhengen.

Bakgrunn

I 1998 ble kvenene anerkjent som nasjonal minoritet i Norge, i samsvar med Europarådets rammekonvensjon for vern av nasjonale minoriteter. Norge ratifiserte rammekonvensjonen i 1999.

I 1992 undertegnet Norge Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk (Minoritetsspråkpakten). I 1993 ratifiserte Norge, som det aller første landet, denne pakten. Minoritetsspråkpakten tok til å gjelde 1. mars 1998 for de landene som hadde ratifisert først. Pakten skal verne minoritetsspråkene som en del av den historiske kulturarven i Europa (Gramstad 2001). De statene som har ratifisert pakten, har påtatt seg en plikt til å sette i verk spesielle tiltak for å verne og styrke minoritetsspråk.

Per januar 2004 har 30 land underskrevet Minoritetsspråkpakten. Av disse har 17 land ratifisert pakten, altså gjort reglene til en del av nasjonal lov (Gramstad 2004).

Minoritetsspråkpakten har to nivå for vern: Del II gjelder for alle minoritetsspråk i et land, og del III gir vern for spesielt nevnte språk.

Del II gjelder videre for språk som ikke har en klar historisk forankring i en viss region i landet, men tales på mange ulike hold. Typiske eksempel på slike språk er diasoraspråkene romani og jiddish. På nivå II er bestemmelsene generelle og landene må oppfylle dem alle (Huss 2003). Generelle bestemmelser er for eksempel forbud mot diskriminering, bygging av

respekt og toleranse, positiv støtte og tilrettelegging av kontakt mellom brukere av språket, både nasjonalt og med brukere av samme språk i andre land (Gramstad 1996, 83).

Ved Norges ratifikasjon er samisk gitt beskyttelse under del III i pakten.

Del III angir sterkere plikter for den underskrivende parten; den inneholder konkrete tiltak som det enkelte landet ønsker skal gjelde for det eller de språkene som landet har fastsatt skal være omfatta av pakten. Del III inneholder konkrete språkvernregler innenfor områdene utdanning, rettsstell, administrative myndigheter og offentlige tjenester, media, kulturaktiviteter og kulturanlegg, det økonomiske og sosiale livet i grenseoverskridende kontakter (Gramstad 1996, 83).

Sverige har ratifisert paktens del III i forhold til samisk, finsk og meänkieli. Vi minner om at Hyltenstams mandat bl.a. var å sammenlikne likheter og forskjeller mellom kvensk og kvenskens søsterspråk meänkieli (s. 1).

De landene som har sluttet seg til Minoritetsspråkpakten, skal rapportere om situasjonen for sine minoritetsspråk til Europarådet. Ministerkomiteen i Europarådet anbefalte Norge i 2001 å avklare statusen for kvensk; dvs. har vi med en finsk dialekt eller et eget språk å gjøre? Det er i den sammenhengen at Kommunal- og regionaldepartementet og Kultur- og kirke departementet bestilte rapporten ” Kvensk — språk og dialekt?” som et grunnlag for debatt og politisk avgjørelse i forhold til statusen for kvensk.

Betegnelser

Først i 1999 ble det avklart at *kvensk/finsk* språk også var beskyttet av Minoritetsspråkpakten i samsvar med paktens del II (jf. brev av 19.6. 2003 fra Kommunal- og regionaldepartementet til Porsanger kommune).

I et informasjonsbrev av 3.7. 2000 fra Det kongelige kulturdepartement til de nasjonale minoritetene og Sametinget skriver departementet at i Norges første rapport til ekspertkomiteen i Europarådet er følgende språk regions- eller minoritetsspråk:

- samisk
- kvensk
- romanes (ikke territorielt språk)
- romani (ikke territorielt språk)

I lov om stadnamn fra 1991 er begrepet ” finske stadnamn” (i Nord-Norge) brukt. I forslag til endring av lov om stadnamn fra februar 2004, der bl.a. spørsmålet om bruk av betegnelsen ” kvensk” istf. ” finsk” ble tatt opp, slutter Kultur- og kirke departementet seg til alle høringsinstansene som uttalte seg om dette spørsmålet, nemlig å endre uttrykket ” finske stadnamn” til ” kvenske stadnamn” . I lov om stadnamn er ikke dobbelbetegnelsen *kvensk/finsk* brukt.

Norske myndigheter har altså operert med ulike betegnelser på kvenenes språk, nemlig *finsk*, *kvensk/finsk* og *kvensk*. Tidligere var en slik navneflora også brukt av kvenene selv. Dette har fått myndighetene til å innta en avventende holdning, noe som igjen har vært til hinder for politiske beslutninger og konkrete tiltak. Hyltenstam (kapittel 6, s. 65) er, etter det vi ser, kritisk til at myndighetene nærmest har ventet på at en konsensustilstand mht. benevnelser skulle oppstå blant kvenene sjøl. Det er imidlertid høgst vanlig at det er ulike oppfatninger om eget språk og egen kultur innen en minoritet, og spesielt innen minoritetsgrupper som har vært utsatt for et strekt assimilasjonspress, slik kvenene har det (Lindgren 2003). Samtidig er det dessverre et faktum at prosessen med å revitalisere kvensk er en hastesak.

Konsekvenser

Norske myndigheter har allerede tatt en politisk beslutning ved sin ratifikasjon av Minoritetsspråkpakten og erkjent at kvensk er et minoritetsspråk (jf. brev fra 3.7. 2000).

Kvensk er et territorielt språk med klar historisk forankring: Det tradisjonelle området for kvensk talespråk strekker seg fra Lyngen i Troms til Sør-Varanger i Finnmark. De mange kvenske stedsnavnene i dette området vitner om kvensk bosetting, næring og kultur.

Aktiviteter tyder klart på at en revitalisering av språket holder på å skje ” innenfra ” i minoriteten: Det skrives på dialekter (læremiddel, oversettelser, skjønnlitteratur), og det etterlyses konkret terminologiutvikling for bl.a. de spesifikke økologiske og administrative omgivelsene som kvensk er utviklet i.

Dersom kvensk, som er et sterkt truet språk i dag, skal kunne revitaliseres, er støtten til språket i henhold til del II i pakten altfor svak. Også Hyltenstam påpeker at dersom ikke ” omedelbara och kraftfulla insatser ” skjer i forhold til å revitalisere kvensk, står språket i umiddelbar fare å forsvinne som et levende språk.

Status som eget minoritetsspråk må etter vår mening føre til følgende:

Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk må i sin helhet gjøres gjeldende for kvensk, dvs. at konkrete revitaliseringstiltak i forhold til del III i pakten gjøres gjeldende.

Minoritetsspråkspakten skjelner ikke mellom minoritetsspråk til minoriteter med ulik status i et land, som for eksempel mellom urbefolkninger (samer; jf. Norges ratifikasjon i 1990 av ILO-konvensjonen nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater) og nasjonale minoriteter (bl.a. kvener).

Det har skjedd mange endringer siden pakten ble vedtatt i 1992: Bl.a. har kvener og tornedalinger fått status som nasjonale minoriteter i sine respektive land. Tornedalingerens språk, meänkieli, er siden 2000 et offisielt minoritetsspråk i flere kommuner i Sverige, mange land har vedtatt nye lover for vern av minoritetsspråk osv.

Konkrete tiltak

Situasjonene til ethvert minoritetsspråk er unik. Når det gjelder kvensk språk, er det viktig at myndighetene i dialog med minoriteten kommer fram til nødvendige tiltak i forhold til revitalisering av kvensk, og i henhold til reglene i pakten. Vi vil likevel til slutt allerede her liste opp noen tiltak som vi anser som vesentlige:

- førskolelærer- og allmennlærerutdanning
- videre og -/etterutdanning for førskolelærere og lærere
- barnehager og språkreir
- undervisning på kvensk i grunn- og videregående skoler
- læremiddelutvikling
- forskning, forskningsdokumentasjon og forskningsformidling om kvensk språk
- språkopplæring for voksne
- lese- og skrivekurs
- kvensk språkorgan
- kirkelige tjenester på kvensk
- kvensk kulturfond
- medietiltak (radio, TV, aviser, tidsskrift, tegneserier)

- generell informasjonsvirksomhet om kvener
- egne stipendordninger; for eksempel øremerka stipend til journalistutdanning
- tolketjenester (jf. retten til å anvende eget språk i helse- og rettsvesen)
- kompetanseheving for folk som skal jobbe med de ovennevnte feltene

Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk åpner for muligheten å innlemme også andre regions- eller minoritetsspråk i forhold til tidligere ratifikasjon, jf. paktens Del I Alminnelige bestemmelser. *Artikkel 3 Praktiske bestemmelser.*

På bakgrunn av ovennevnte ber norske Kveners forbund / Ruijan Kveeniliitto Norge om å gi kvensk status som et eget minoritetsspråk, og gi språket beskyttelse under del III i Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk.

Kilder:

Sigve Gramstad (1996): *Minoritetsspråk i Europa*. Det Norske Samlaget.

— (2001): Vern av minoritetsspråk. – *Språknytt 4/2001*.

— (2004): Sidemålsstilen i europeisk perspektiv. – *Dagsavisen 14.1. 2004*.

Leena Huss (2003): Europarådets konvention om regionala eller minoritetsspråk – visioner och verklighet. – *Innsyn i kvensk historie, språk og kultur*. Seminarrapport utgitt av Norske Kveners Forbund/Ruijan kveeniliitto.

Anna-Riitta Lindgren (2003): Språklig emansipasjon eller språkdød blant kvener og tornedalinger? – *Innsyn i kvensk historie, språk og kultur*. Seminarrapport utgitt av Norske Kveners Forbund/Ruijan kveeniliitto.

For Norske Kveners Forbund/Ruijan Kveeniliitto

Henry A. Osima (s)
Forbundsleder

Ivar Johnsen (s)
Forbundssekretær